

FEBRUAR 1949

Tilslutning til Atlanterhavspakten

Representanter for regjeringene i Norge, Sverige og Danmark forhandlet høsten og vinteren 1948—49 om et skandinavisk forsvarsforbund. Det viste seg at det var stor avstand mellom synsmåtene, særlig mellom Norge og Sverige. Bak de forskjellige synsmåter lå erfaringer under krigen: Gjennom 5 krigsår hadde Sverige kunnet bevare sin nøytralitet, men før det første krigsåret var slutt, var Norges og Danmarks nøytralitet brutt. I alle tre land var det stemning for et skandinavisk forsvarsforbund, men det avslørte seg en uenighet om dette forbunds forhold til de vestlige makter. Sverige ønsket et helt alliansefritt forbund, men Norge — og delvis Danmark — ønsket en form for tilknytning vestover, spesielt med sikte på de to lands behov for leveranser av krigsmateriell. Et siste forhandlingsmøte i Oslo 29.—30. januar 1949 endte med at representanter for de tre land måtte erkjenne at det i øyeblikket ikke var tilstrekkelig grunnlag for å inngå et gjensidig forpliktende forsvarsforbund mellom de skandinaviske land.

Den norske regjering gjorde likevel enda et nytt forsøk: Den sendte representanter til Washington og London for om mulig hos våre gamle allierte å vinne forståelse for et skandinavisk forsvarsforbund, men også for å oppnå sikkerhet for amerikanske materialleveranser til et slikt forbund. Denne løsningen fikk ingen tilslutning, verken fra den amerikanske eller britiske regjering. De sa: Vestdemokratiene er opptatt av å forebygge krig. For å nå dette målet, blir alt satt inn på å skape stabilitet og en ny likevekt i vår del av verden. Slik stabilitet og likevekt er det bare mulig å skape på grunnlag av et solidarisk samarbeid, både økonomisk, politisk og forsvarsmessig, innenfor et område som er stort nok til at det utgjør en virkelig verdenspolitisk maktfaktor. Solidaritet som er begrenset til mindre enheter, som ellers stiller seg nøytrale, kan ikke ha den nødvendige krigsforebyggende virkning.

Slik stod saken da Det norske Arbeiderpartis landsmøte trådte sammen i Oslo 17. februar 1949. Det var blitt en oppgave for landsmøtet å ta standpunkt til spørsmålet om tilslutning til Atlanterhavspakten — Det nordatlantiske forsvarsforbund — som da var under oppbygging.

Landsstyret var samlet både før og under landsmøtet for å drøfte hvordan vi best skulle løse våre sikkerhetsproblemer. Det lyktes

ikke å komme fram til en enstemmig innstilling. Landsstyret delte seg i et flertall på 33 og et mindretall på 4.

Flertallet foreslo i sin innstilling: «Landsmøtet mener at Norge må løse sitt sikkerhetsproblem i et solidarisk og forpliktende samvirke på det sikkerhetspolitiske området med de vestlige demokratier. Dette samvirket må bygge på De forente nasjoners pakt, og så vel i form som i innhold være et rent freds- og forsvarssamarbeid.» — I sin begrunnelse for forslaget konstaterte flertallet at De forente nasjoner ikke hadde maktet ennå å bygge opp et system som gir medlemsstatene den nødvendige sikkerhet mot angrep som skjer under krenkelse av paktens prinsipper. Det er derfor blitt aktuelt for medlemsstatene som har felles interesser å inngå særlige samarbeidsavtaler, het det — og det ble pekt på at FN-pakten forutsetter at slike avtaler kan bli inngått.

De fire i mindretallet foreslo: «Spørsmålet om Atlanterhavspakt gir for tiden ikke grunn til noe vedtak fra landsmøtets side.» Mindretallet begrunnet forslaget med at det ikke lenger kunne sies å foreligge noen tidsnød, og derfor ingen grunn til noe hastverk, så meget mer som det ikke forelå noe tilsagn eller noen garantier som kunne sies å gi sikkerhet.

Ordskiftet sluttet med en prøvevotering. Flertallets innstilling ble vedtatt med 329 mot 35 stemmer. Før den endelige voteringen ble foretatt, trakk mindretallet sitt forslag tilbake, og flertallsforslaget ble vedtatt enstemmig.

Partiets formann, Einar Gerhardsen, sa i dette ordskiftet:

Jeg vil be landsmøtets deltakere tenke seg tilbake til mellomkrigsåra, etter at Hitler hadde tatt makten. Den taktikk som Hitler nyttet, gikk snart opp for oppmerksomme iakttakere. Den gikk ut på å ta ett land om gangen. Så snart dette gikk klart opp for oss, husker jeg godt at ikke bare vi nordmenn, men hele Norden, i sosialistiske kretser, gikk sterkt inn for at de økonomisk sterke demokratier, i første rekke England og Frankrike, om nødvendig med våpen, måtte stanse Hitlers aggresjon. I parentes bemerket vil jeg si at vi aldri hørte noe om at Norge skulle være med. Vi forlangte bare at det engelske og det franske folk skulle slåss mot aggresjonen. Men prinsippet var for så vidt greit nok. Det lyktes dengang ikke å skape en slik innstilling i de demokratiske land, til tross for at vi opplevde det eiendommelige at engelske og franske arbeidere var de første som forlangte krig mot Tyskland. Denne forsømmelighet fra de demokratiske land førte til den annen verdenskrig. Forsømmelsen av de demokratiske land til å

gjennomføre en solidarisk politikk førte til krig. Norge ville være nøytralt og utenfor etter at denne krigen var brutt ut. Men vår oppriktige vilje hjalp oss ingenting. Vi våknet 9. april 1940 og opplevde at tyske soldater hadde erobret en stor del av vårt land. Så fikk vi tross all vår gode nøytralitetsvilje 5 års krig, 5 år uten frihet, og de åra er ikke gått sporløst hen over noen av oss. Uviljen mot krigen ble sterkere i våre sinn enn før, men også uviljen mot undertrykkelse og ufrihet ble sterkere enn noensinne.

Ved krigens avslutning ventet vi at drømmen om fred skulle bli til virkelighet. Det ble ingen fred. Tvert imot, den internasjonale situasjon tilspisset seg. Det alvorligste inntrykk gjorde Sovjets aggresjon, som minnet oss så uhyggelig om de ting som skjedde foran den annen verdenskrig. Metodene var nye, men realiteten var den samme. Land etter land ble i virkeligheten erobret av Sovjet — Romania, Bulgaria, Ungarn, Polen, Albania og Jugoslavia. Tsjekkoslovakia stod i en annen stilling. Om de første navn jeg nevnte, kan det sies at disse land ikke var virkelige demokratier. Men Tsjekkoslovakia var et moderne vesteuropeisk demokrati. På tross av flertallets vilje ble også det lagt inn under Sovjets innflytelse. Det var bare naturlig at vi fikk den følelsen, da meldingen kom om undertrykkelsen av dette stolte folk, som så lenge og tappert hadde kjempet for sin frihet og uavhengighet, at vi atter gikk inn i en undertrykkelsesperiode. Det gjorde et alvorlig inntrykk på alle frihetselskende mennesker i verden. Det som gjorde at vi følte stillingen enda mer alvorlig, var Stalins forslag til Finland om en pakt. Umiddelbart etter kom det meldinger fra utlandet om at Norge var det land som deretter stod for tur. Det var ikke så helt alminnelig kjent dette, men der hvor det var kjent, var det en tanke som umiddelbart meldte seg hos alle: Vi må søke sikkerhet for Norge, støtte og hjelp, der hvor vi visste at det kunne være effektiv hjelp å få, og det måtte i første rekke bli hos USA og Storbritannia.

Nå, det gikk dengang ikke så ille som det så ut til. Men vi skal ha klart for oss årsaken til dette. Det skyldtes den voldsomme reaksjon som meldte seg i den demokratiske verden etter Tsjekkoslovakia. Finnene kan takke dette faktum for at den avtale de fikk, ble lempeligere enn den som Stalin personlig hadde foreslått for Finlands president. Men det var en alvorlig situasjon dengang, vi følte oss temmelig små og hjelpeløse. En liknende situasjon kan inntreffe når som helst. Vi har ingen garantier i så måte.

Flertallets forslag bygger på et klart prinsipp. Som utgangspunkt kommer den betraktning at vi nå, etter den erfaring vi har, ikke en gang til vil la en aggressiv makt legge inn under seg ett land om gangen. Vårt standpunkt bygger på ønsket om et solidarisk samvirke mellom alle demokratiske land. Det er kanskje den eneste sikkerhet mot at en ny krig bryter

ut. Det er vel også den eneste sikre måte å trygge Norges fred og sikkerhet på.

I likhet med Lange vil jeg si at jeg ønsker å se dette samarbeid under større synsvinkel, et større perspektiv. Vi har et økonomisk samarbeid i Vest-Europa. Personlig har jeg ofte gitt uttrykk for at det ikke finnes noe nyttigere fredsarbeid i dag enn å sette kreftene inn for gjenreisningen av Vest-Europa, økonomisk og sosialt, og dermed skape politisk stabilitet i denne del av verden.